

PROIZVODNA OBILJEŽJA POLJOPRIVREDE

PROIZVODNA OBILJEŽJA POLJOPRIVREDE

- proizvodna obilježja poljoprivrede obuhvaćaju:
 - načine iskorištavanja zemljišta
 - ciljeve proizvodnje
 - intenzitet, produktivnost i rentabilnost poljoprivrednog gospodarstva

NAČINI ISKORIŠTAVANJA ZEMLJIŠTA

- 2 načina iskorištavanja zemljišta:
 1. **MONOKULTURNA** poljoprivredna proizvodnja – prevladava uzgoj **samo jedne kulture**
 - npr. farme pšenice u SAD-u, tropске plantaže šećerne trske i banana, gospodarstva koja se bave ispašom stoke ili samo šumarstvom
 - monokulturna proizvodnja **smanjuje troškove proizvodnje, pojednostavljuje strukturu gospodarstva i dovodi do racionalizacije poslovanja**
 2. **POLIKULTURNA** poljoprivredna proizvodnja – **kombinacija** i nadopuna **ratarske i stočarske proizvodnje**
 - **manji rizik** proizvodnje radi brojnijih kultura koje se uzgajaju
 - **manja ovisnost** o vremenskim prilikama i tržišnim kretanjima
 - **konsocijacija** ili **združena sjetva** – uzgoj više različitih kultura na jednoj parcelli (npr. vrt)
 - **prednost** je visok prinos po jedinici površine, a **nedostatak** brzo iscrpljivanje tla

POLIKULTURNJA PROIZVODNJA U AZIJI / KONSOCIJACIJA

SREDOZEMLJE – kombinacija žitarica, vinove loze i agruma

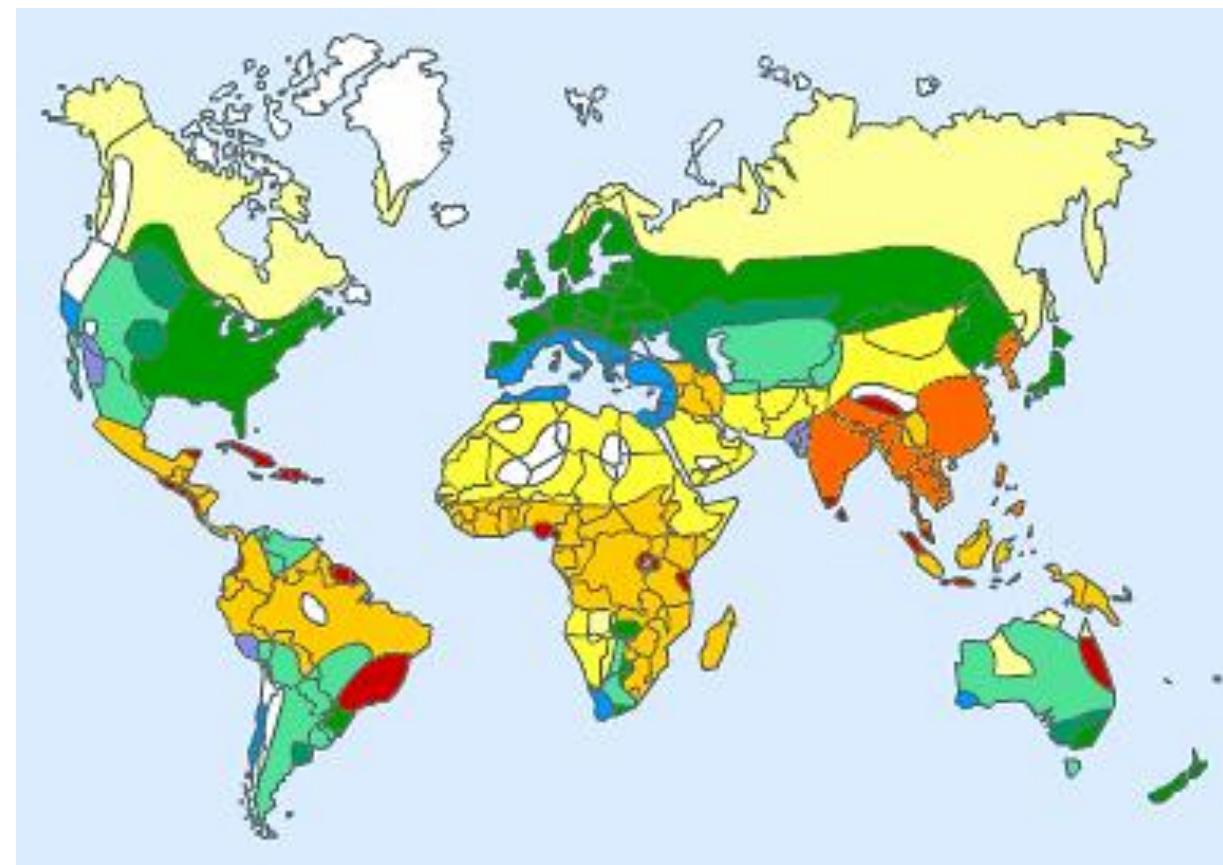
TROPSKI I SUBTROPSKI KRAJEVI

- banane, kava, riža (plantažna monokulturna poljoprivreda)

UMJERENE GEO. ŠIRINE

polikulturna poljoprivreda

- žitarice (pšenica, raž i zob)
- uljarice (uljana repica i suncokret)
- okopavine (krumpir, šećerna repa, stočna repa, povrće, duhan)
- krmne kulture na oranicama i travnjacima (djatelina, pašnjaci, livade, kukuruz za silažu)
- specijalne kulture (voće, vinova loza, hmelj, ljekovito bilje)

Nomadic hunters	Commercial plantation	Mediterranean agriculture
Nomadic herding	Commercial pastoral	Irrigation
Extensive subsistence	Commercial grain	Unsuited for agriculture
Intensive subsistence	Intensive commercial	

POLJOPRIVREDNE REGIJE SVIJETA

1) nizinsko područje Sjeverne Amerike:

- Kanada i SAD
- žitarice (farme) → stočarstvo (rančevi)
- jedno od najvažnijih svjetskih agrarnih područja → *komercijalna*
- najmoderniji poljoprivredni strojevi

2) tropsko područje Latinske Amerike:

- plantažni uzgoj tropskih kultura → *komercijalna*
- najveći proizvođači banana, kave, šećera, kikirikija, kakaa
- slabo plaćena najamna snaga

3) sredozemno područje:

- maslinarstvo, vinogradarstvo, voće i povrće
- proizvodnja na malim posjedima
- upotreba mehanizacije ograničena zbog karakteristika terena

primjeri:

- Francuska, Italija i Španjolska → preko 50 % proizvodnje vina;
- Francuska (najveći europski poljoprivredni proizvođač);
- Ujedinjeno Kraljevstvo (govedarstvo, ovčarstvo, svinjogojstvo);
- Rusija, Ukrajina i Bjelorusija (brojne ratarske i stočne kulture)

CILJEVI POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

- osnovni ciljevi polj. proizvodnje su proizvodnja **za podmirenje vlastitih potreba ili za tržište**
- s obzirom na ciljeve, razlikujemo:
 1. samoopskrbna ili autarkična
 2. komercijalna
 3. izvozna agrarna gospodarstva

AUTARKIČNA GOSPODARSTVA – proizvodi se samo **za potrebe** neposredne potrošnje obitelji ili članova plemena (**vlastite potrebe**)

- javlja se u nepristupačnim dijelovima svijeta (polupustinje, prašume i planine)
 - uzgajaju se žitarice i gomoljike i ratarska proizvodnja se kombinira sa stočarstvom
 - **prednosti**: osiguranje hrane za stanovništvo (pogotovo u kriznim vremenima)
 - **nedostatci**: ovisnost o prirodnim uvjetima i mala proizvodnost
- autarkična su i ona gospodarstva koja prodajom svojih proizvoda ostvaruju **manje od 25%** vrijednosti svojeg ukupnog **prihoda** – u **Africi** polovica, a u **Latinskoj Americi** trećina poljoprivrednih gospodarstava su ovakvog tipa

PRIMJER AUTARKIČNE POLJOPRIVREDE

CILJEVI POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

KOMERCIJALNA (TRŽIŠNA) GOSPODARSTVA – pretežno uzgajaju biljne ili životinjske kulture **za potrebe tržišta**

- proizvodnja podvrgнута **ponudi i potražnji**
- uzgaja se najčešće samo **jedna poljoprivredna kultura ili jedna vrsta stoke** – ona koju traži tržište ili koja donosi veću dobit
- veća ulaganja kapitala, obrazovanija radna snaga, primjena mehanizacije, znanosti i inovacija
- tržišna gospodarstva **prevladavaju u razvijenim dijelovima svijeta** – Angloamerika, zapadna Europa i Australija
- **prednosti:** visoka produktivnost i specijalizacija
- **nedostatci:** rizik, ovisnost o cijenama na tržištu i opasnost od iscrpljivanja zemljišta
- država pomaže subvencijama, kontrolom cijena i gradnjom infrastrukture

**PRIMJER KOMERCIJALNE
POLJOPRIVREDE**

CILJEVI POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

IZVOZNO ORIJENTIRANA GOSPODARSTVA – javljaju se nakon geografskih otkrića

- proizvode se **plantažni proizvodi** kao **sirovina** koja je predmet međunarodne trgovine
- razlikujemo:
 1. **proizvode tropске zone** – mirodije, kava, čaj, kakao, pamuk, riža, šećerna trska, uljarice, agrumi
 2. **proizvode umjerene zone** – žitarice, meso, koža, vuna
- poseban problem je **hiperprodukcija**, uvozna ograničenja, zamjenski industrijski proizvodi i pad cijena agrarnih proizvoda na svjetskom tržištu
- problem može biti **ugroženost gospodarstva države radi monokulturne proizvodnje**
 - Obala Bjelokosti – od uzgoja kakaovca živi 50% stanovnika;
 - Gambija – od uzgoja kikirikija živi 70% stanovništva

PLANTAŽNI UZGOJ ČAJA - INDIJA

PLANTAŽNI UZGOJ KAVE - ETIOPIJA

INTENZITET, PRODUKTIVNOST I RENTABILNOST GOSPODARSTVA

- najvažniji faktori proizvodnje na agrarnim gospodarstvima su **zemljište, rad i kapital**
- dvije skupine intenziteta uspješnosti proizvodnje:
 1. **intenzitet ulaganja rada i kapitala**
 2. **površinski i prehrambeni intenzitet**
- **intenzitet rada** – broj uloženih radnih sati na jedinici površine (hektar)
 - ovisi o vrsti biljne proizvodnje, o veličini posjeda i primjeni mehanizacije
 - **manji** je kod uzgoja žitarica, a **veći** kod uzgoja okopavina, a **najveći** kod uzgoja vinove loze, povrća, cvijeća i nekih industrijskih biljaka
 - **područja uzgoja riže** – visok intenzitet rada i mala ulaganja kapitala (JI Azija)
- **intenzitet kapitala** – karakterističan je za velike posjede i za prostore u kojima je cijena rada visoka
 - posjedi u **visokorazvijenim zemljama** – umjesto radne snage koristi se mehanizacija

UZGOJ PAMUKA U SAD-u – VISOK INTENZITET KAPITALA

UZGOJ RIŽE U INDIJI – VISOK INTENZITET RADA

**UZGOJ PŠENICE – VISOK INTENZITET KAPITALA
ULAGANJA U MEHANIZACIJU RADI VISOKE CIJENE RADA**

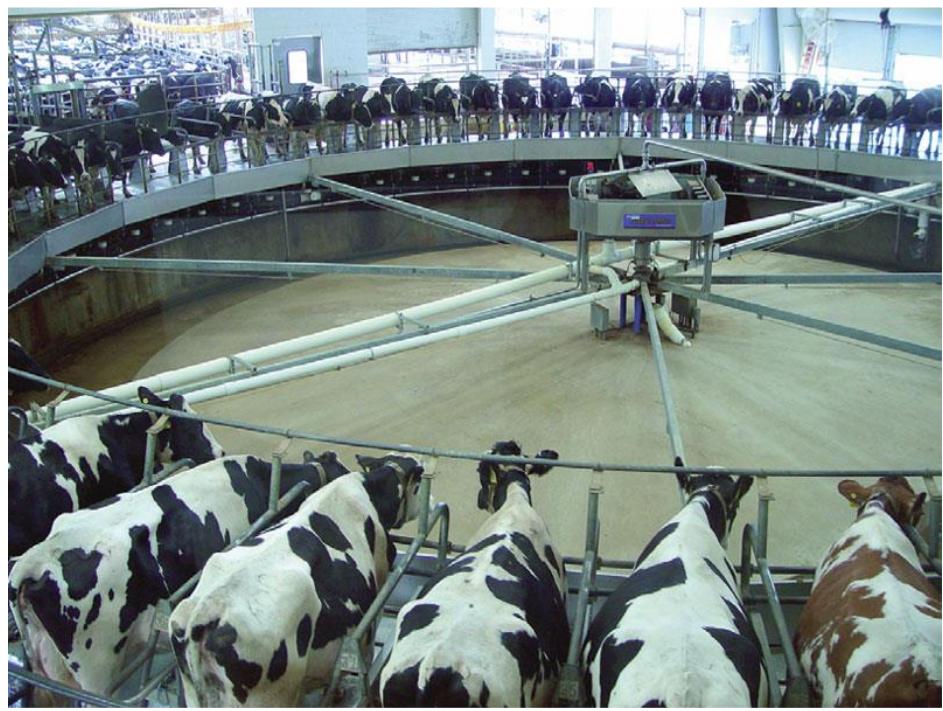

INTENZITET, PRODUKTIVNOST I RENTABILNOST GOSPODARSTVA

- **POVRŠINSKI intenzitet** – ako se prinosi iskazuju količinom proizvodnje po jedinici površine
- **PREHRAMBENI intenzitet** – ako se vrijednost proizvodnje iskazuje u prehrambenoj vrijednosti po jedinici površine (npr. riža ima 4 puta veći prehrambenu vrijednost proizvodnje od pšenice)
 - **INTENZIVNO gospodarstvo** – pri visokom intenzitetu ulaganja ostvaruje visok površinski ili prehrambeni intenzitet te visoku zaradu
 - **EKSTENZIVNO gospodarstvo** – ima mali intenzitet ulaganja (rada ili kapitala) ili pak ostvaruje malu količinu proizvodnje, malu prehrambenu vrijednost proizvoda ili malu zaradu
- **PRODUKTIVNOST** – pokazatelj učinkovitosti (*što je više uloženih sati rada i kapitala prinosi su veći*)
- **RENTABILNOST** – ekonomsko mjerilo uspješnosti poslovanja iskazana u ostvarenoj zaradi
 - npr. **Nizozemski polderi** koji su u početku rentabilni, ali nakon nekoliko godina, radi uporabe umjetnih gnojiva prestaju biti rentabilni jer im je smanjena produktivnost – tlo se istrošilo

EKSTENZIVNO STOČARSTVO NA RANČEVIMA

INTENZIVNO STOČARSTVO NA FARMAMA

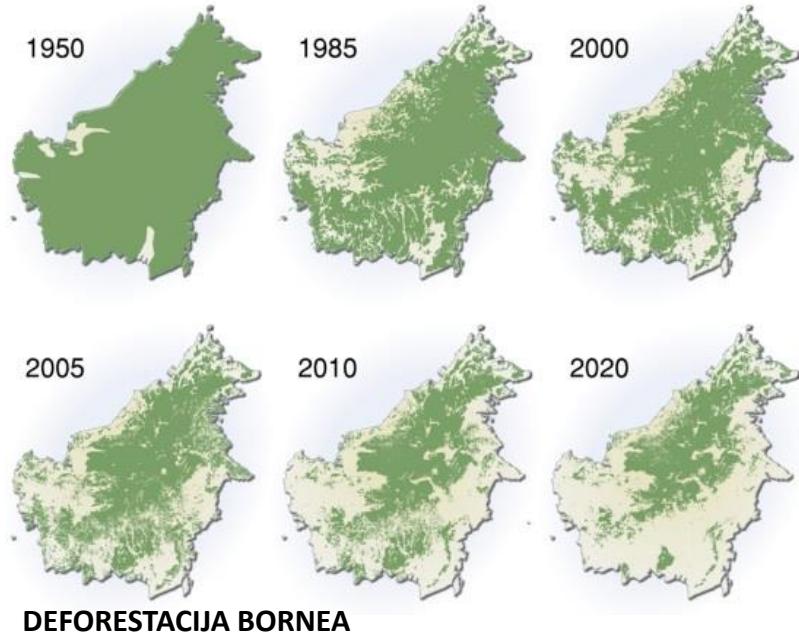
ŠIRENJE POLJOPRIVREDNIH POVRŠINA

NAČINI ŠIRENJA POLJOPRIVREDNIH POVRŠINA

- načini širenja poljoprivrednih površina:
 - navodnjavanje
 - krčenje šuma
 - isušivanje močvara i zaštita od poplava
 - oduzimanje od mora (polderi)
- Europa je jedini kontinent koji je u zadnjih 40 godina **smanjila broj obradivih površina** (za 9%)
- najveći potencijal za širenje novih površina – subsaharska Afrika i bazen rijeke Amazone
- Aranski otoci (Irska) – kameniti otoci pretvoreni u plodno tlo nanošenjem morske trave i pijeska

KRČENJE ŠUMA - DEFORESTACIJA

- stoljećima najvažniji način stvaranja novog obradivog tla
 - oranice i rančevi, pašnjaci, plantaže šećerne trske, banane, kave, gumovca i kakaovca
- krčenje stvara kisela, isprana i tla siromašna mineralima
- danas je krčenje u nekim zemljama **zakonom zabranjeno** (UK, Australija)
- **paljevinska poljoprivreda** (metoda „sruši i spali“) – tlo koje se dobije ovom metodom je slabo, pa nakon nekoliko godina iskorištavanja napušta se i počinje se krčiti novi dio (nakon toga se koristi za ispašu) – primjer Madagaskar

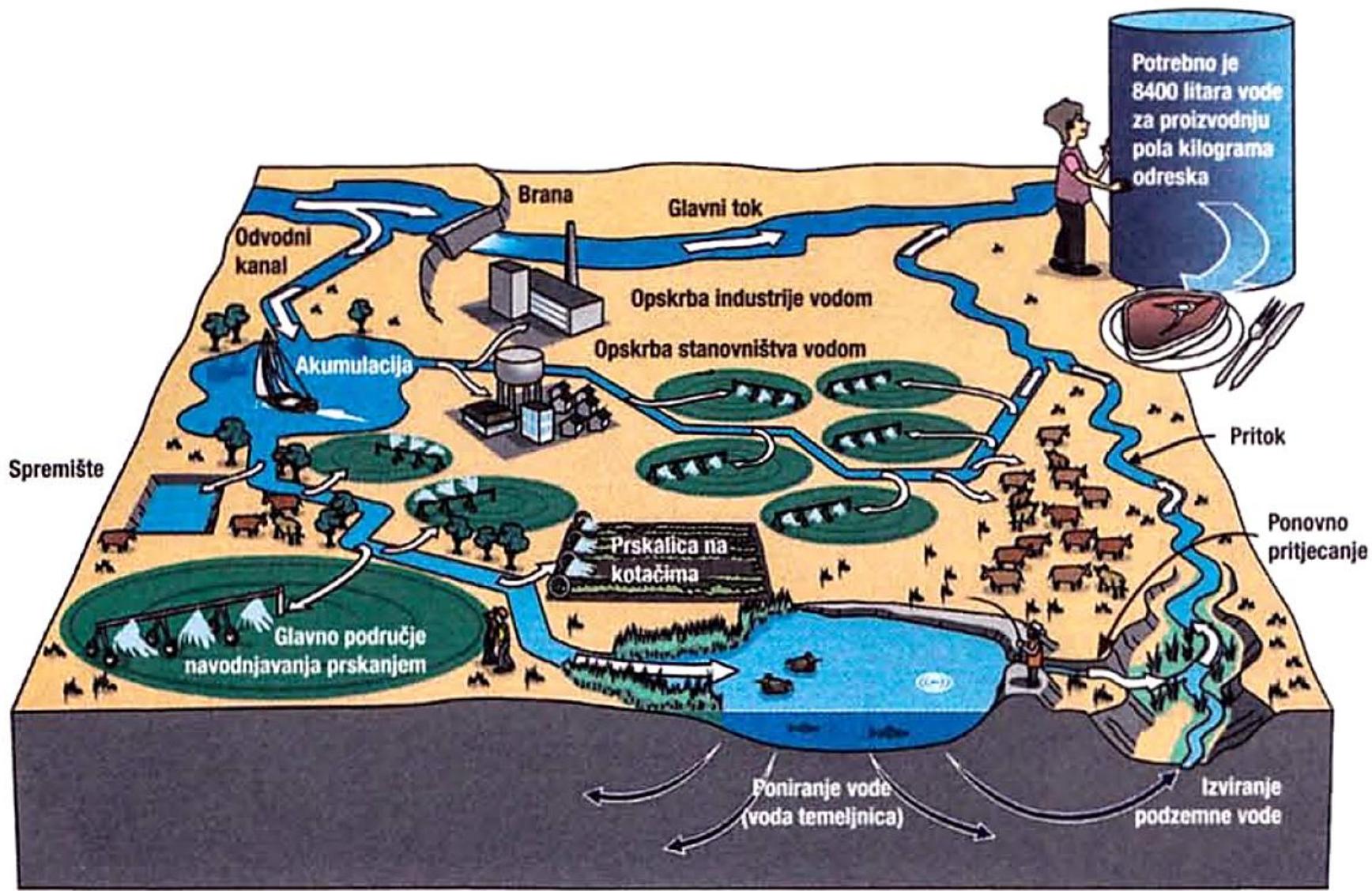
PALJENJE ŠUME NA MADAGASKARU

NAVODNJAVANJE

- **navodnjavanje** – dovođenje vode umjetnim putem na poljoprivredne površine
- 2 načina na koja djeluje navodnjavanje na poljoprivredne površine:
 - širi obradive prostore
 - utječe na značajan porast prinosa
- bez navodnjavanja ne bi bile moguće velike potamske civilizacije: Babilon, Egipat, indijska, majanska i kineska civilizacija
- **gotovo 70% navodnjavanih površina nalazi se u Aziji** – najviše sjeverna Indija i Pakistan (Ganges i Ind), Kini (Huang He i Chang Jing)
- Afrika samo 5%
- **metode navodnjavanja:** potopiti cijelo polje (lakša metoda), korištenje cijevi („kap po kap“) i prskanje mehaničkim prskalicama (modernije metode)
- **izvor navodnjavanja:** podzemne vode, rijeke, jezera, otpadne vode i desalinizirana voda (Izrael)
- **rizik kod navodnjavanja:** pretjerano iskorištavanje jezera, zagađivanje i zaslanjivanje tla – primjer Aralsko jezero

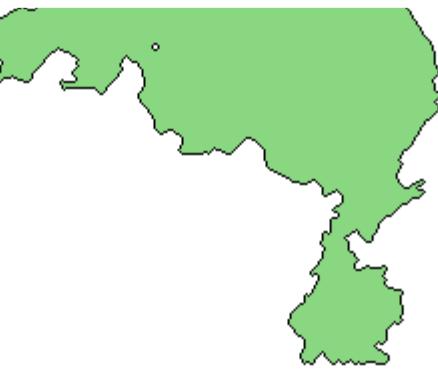

NAVODNJAVAJE POLJA RIŽE (POTAPANJEM POLJA)

ISUŠIVANJE I ODVODNJA

- isušivanje močvara, vlažnih tala i plitkih mora
- isušivanje može utjecati na zaštitu od poplava, zdravlje stanovništva (uništavanje malarije), gradnju naselja, dostupnost pitke vode...
- zemlje poznate po isušivanju:
 - Nizozemska – polderi
 - Bangladeš – nadzor poplava
 - Indonezija – močvare
 - Egipat i Pakistan – nadzor odvodnjavanja i slanoće tla
 - Hrvatska – isušivanje delte Neretve
- **polderi** – plodni posjedi ispod razine mora – **delta projekt** iz 1986. – **više od 20% površine zemlje** dobili isušivanjem mora
- poldere u manjoj mjeri stvaraju Belgija, Njemačka, Poljska, UK, SAD, Singapur, Maccao, Hong Kong i Tokio

DELTA NERETVE